

Рис. Напрями соціально-економічного розвитку ринку м'ясо-молочної продукції

Отже, трансформація концепції соціально-економічного розвитку ринку продукції скотарства передбачає вирішення економічних, соціальних, екологічних і організаційних проблем на світовому і регіональному рівнях у галузі скотарства за допомогою різних факторів, механізмів і методів управління.

Література

1. Гайдучкий П.І. Розвиток багатокладного господарювання та конкурентоспроможного агропромислового виробництва / П.І. Гайдучкий // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журн. – 2001. – № 4. – С. 19-23.
2. Крисько Ж.А. Адаптація підприємства до зовнішнього середовища через механізм реструктуризації / Ж.Л. Крисько // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С. 38-42.
3. Мазур А.Г. Управління в регіональних економічних системах: теорія, методологія і практика / А.Г. Мазур. – Вінниця : ТОВ "Консол", 2003. – 408 с.
4. Мельник А.Ф. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення / А.Ф. Мельник. – Тернопіль : Вид-во "Економічна думка", 2003. – 608 с.
5. Про затвердження концепції поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення / Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 25 травня 2004 р., № 332. – 126 р.

Мисюк М.В. Определяющие социально-экономические направления развития регионального рынка мясо-молочной продукции

В рыночных условиях главными заданиями для развития рынка мясомолочной продукции является обеспечение условий развития отрасли скотоводства. Задание такого уровня является стратегическим, выполнение которого нуждается в системном подходе к разработке и реализации стратегии развития данной отрасли. Раскрыты социально-экономические направления развития рынка продукции скотоводства, которые послужили разработке социально-экономической концепции развития рынка мясо-молочной продукции, структура которой может быть такой: цели и задачи развития рынка; принципы развития; факторы, условия и предпосылки развития; приоритетные инструменты развития; механизмы развития.

Ключевые слова: рынок, скотоводство, социально-экономические направления, эффективность, развитие, институциональная среда.

Misyuk M.V. Qualificatory socio-economic directions of regional market of meat and milk products development

In market conditions main tasks for market of meat and milk products development are providing of terms of development of industry of the cattle breeding. A task of such level is strategic implementation of that needs approach of the systems to development and realization of strategy of development of this industry. In the article socio-economic directions of market of products development are exposed cattle breeding that served to development of socio-economic conception of market of meat and milk products development.

Keywords: a market, cattle breeding, socio-economic directions, efficiency, is development, institutional environment.

УДК 658:334

Доц. В.М. Сердюк, д-р екон. наук – Донецький НУ; директор Т.Ш. Акаєва – ТОВ "МОСТ-Інвест"

КОМПЛЕКС КЛЮЧОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розроблено механізм управління фінансовою діяльністю малих підприємств на основі запропонованого комплексу ключових інструментів управління "бюджетування – облік – моніторинг", що дає змогу забезпечити успішне функціонування під-

приємств шляхом узгодження цих інструментів для прийняття оптимальних варіантів оперативних, тактичних і стратегічних управлінських рішень.

Ключові слова: управління, бюджетування, облік, моніторинг, фінансова діяльність, малі підприємства.

Постановка проблеми. Малий бізнес – один з провідних секторів, який багато в чому визначає темпи економічного зростання, стан зайнятості населення, структуру і якість валового національного продукту. В умовах ринкової економіки життєдіяльність малих підприємств насамперед забезпечує ефективне управління їх фінансовими ресурсами. Фінансовий менеджмент реалізується у вигляді складної системи управління сукупною вартісною оцінкою засобів, які беруть участь у процесі відтворення й управління сукупним грошовим потоком, що забезпечує фінансування підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове обґрунтування і теоретичне розроблення питань фінансового менеджменту розглянуто в працях багатьох зарубіжних економістів: Ю. Бріггема, М. Мескона, М. Альберта, Ф. Хедоурі, Р. Холта, Ван Хорна, Лі Ченга, Дж. Фіннерті, А. Горбунова, О. Сорокіної та ін. До теми управління фінансовою діяльністю підприємства зверталися такі вітчизняні вчені: А. Бабенко, І. Бланк, П. Буряк, О. Виноградова, Г. Кірейцев, О. Крайник, З. Клепикова, М. Крупка, С. Левицький, Л. Омелянович, А. Поддєрьогін, О. Терещенко, С. Юрій і ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Високо оцінюючи результати досліджень цих авторів, необхідно зазначити, що в науковій літературі ще належно невідображені проблеми комплексного підходу до управління фінансовою діяльністю малих підприємств, хоча вони заслуговують більшої уваги, тому що економічний ризик у сфері малого підприємництва переважно вищий, і "життєвий цикл" малих підприємств зазвичай коротший, ніж у великих крупних компаніях. Навіть у благополучних економічно розвинених країнах невеликі підприємства піддаються характерним фінансовим труднощам. Так, малі фірми частіше програють крупним в боротьбі за кредити. Банки відмовляють малим фірмам у позиках, а якщо і дають, то під високі відсотки, що призводить до зростання витрат і стримує інвестиційно-інноваційні процеси через нестачу коштів. Невеликі фірми гірше за великі працюють у сфері експортних і валютних операцій, маркетингу, зокрема це стосується вивчення попиту на товари, проведення рекламних кампаній. Вони частіше відчувають нестачу в кваліфікованій робочій силі і чутливіші до стану економічного середовища: якщо через інфляцію рівень витрат випереджає рівень доходів, то фірма неминує зазнає краху.

Мета дослідження. З огляду на це, виникає необхідність науково обґрунтованого підходу до управління розвитком малих підприємств з урахуванням особливостей української економіки та динамічності зовнішнього середовища. Методологічною основою нашого дослідження прийнято системний підхід до управління фінансовою діяльністю малого підприємства, який ґрунтується на дослідженні будь-якого об'єкта як системи.

Фінансовий менеджмент як система управління складається з двох підсистем: керованої підсистеми, або об'єкта управління, і управляючої підсистеми, або суб'єкта управління. При цьому суб'єкт впливає на об'єкт для досягнен-

ня певної мети. Об'єкти фінансового менеджменту – це комплекси фінансових завдань, реалізація яких наочно простежується у зміні фінансових показників: показників грошових доходів і витрат, показників оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств тощо.

Основні результати дослідження. Ключовими механізмами управління фінансовою діяльністю малих підприємств є: бюджетування; облік фактичних показників; моніторинг на підставі аналізу відхилень фактичних даних від запланованих. Основною метою бюджетування фінансової діяльності малих підприємств є збільшення власного капіталу і залучення позикових коштів як джерела фінансування інвестиційних проектів, спрямованих на розширення діяльності і сфери впливу на ринку. Тому бюджетування фінансової діяльності повинне полягати в розрахунку показників, що характеризують інвестиційну привабливість малого підприємства.

Інвестиційну привабливість можна розглядати не тільки як фінансово-економічний показник, але і як модель кількісних і якісних показників, що характеризують зовнішнє (політичне, економічне, соціальне, правове) і внутрішнє середовище (визначення позиції об'єкта в зовнішньому середовищі, оцінка його економічного, фінансового, технічного потенціалу). Це дасть змогу варіювати кінцевий результат. Державний підхід до оцінки інвестиційної привабливості зводиться до аналізу фінансово-економічного стану за затвердженими методиками: інтегральної оцінки інвестиційної привабливості й поглибленого аналізу фінансово-господарського стану [1, 2]. З метою виявлення достатності й адекватності потребам та інтересам інвесторів і реципієнтів коротко представлено зміст названих методик.

Відповідно до Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій, затвердженої наказом голови Агентства запобігання банкрутству від 23.02.1998 р. №22 [1], для розрахунку інтегрального показника інвестиційної привабливості підприємства використовують такі групи показників: 1) оцінка майнового стану; 2) коефіцієнти ліквідності; 3) показники фінансової сталості; 4) показники ділової активності; 5) рентабельність.

Ці показники ранжуються залежно від їх значущості для оцінки інвестиційної привабливості, що дає змогу об'єднати в одному показнику різноманітні за призначенням, одиницями вимірювання, вагомістю й іншими характеристиками чинники й цим самим спростити процедуру оцінювання конкретної інвестиційної пропозиції. На рис. 1 представлено порядок розрахунку інтегрального показника інвестиційної привабливості підприємства.

Існує декілька варіантів розрахунку рейтингової оцінки. Перший спосіб дає змогу визначити рейтингову оцінку для j -го підприємства за максимальними значеннями, тобто найвищий рейтинг має підприємство, яке набуває найбільшого сумарного результату:

$$R_j^1 = \sqrt{\sum a_{ij}^2} = \sqrt{a_{1j}^2 + a_{2j}^2 + \dots + a_{nj}^2}, \quad (1)$$

де: R_j^1 – рейтингова оцінка; a^2 – найменування показника; i – порядковий номер показника; j – підприємство; n – кінцевий номер показника.

Рис. 1. Розрахунок інтегрального показника інвестиційної привабливості підприємства

Швидкість розрахунку, простота і зрозумілість – основні переваги цього способу. Проте тут можна враховувати тільки ті показники, зростання яких характеризує успішну діяльність підприємства. Крім того, неможливо врахувати показники, зниження яких є позитивним чинником. Також варто зазначити, що збільшення деяких показників є позитивним лише до певного рівня, а їх подальше зростання вже свідчить про неефективне використання деяких видів ресурсів.

Коли під час аналізу потрібно виділити значущість кожного показника матриці, можна застосувати іншу модифікацію рейтингової оцінки:

$$R_j^2 = \sqrt{\sum Z_i \cdot \sum a_{ij}^2} = \sqrt{Z_1 a_{1j}^2 + Z_2 a_{2j}^2 + \dots + Z_n a_{nj}^2}, \quad (2)$$

де Z_i – коефіцієнти переваг; $\sum Z_i = 1$

У цьому випадку вводяться вагомні коефіцієнти для кожного показника, які визначають значущість кожного параметра в загальній оцінці фінансового стану підприємства. Іншими словами, виникає чинник переваг, визначуваний експертним шляхом залежно від цілей аналізу. Експерти на підставі анкети розподіляють показники вагомості для різних користувачів: власників підприємств; менеджерів; банківських організацій; партнерів по бізнесу.

Вимоги власників і менеджерів підприємства є найбільш жорсткими, тому кожен з розглянутих показників відіграє для них важливу роль. Оскільки керівництво підприємства має повне уявлення про те, на якому етапі розвитку знаходиться їх підприємство, які проблеми й пріоритети характерні для цього етапу, під час оцінювання фінансового стану їм необхідно використовувати ситуаційний підхід, який полягає у виділенні з усіх аналізованих показників найбільш важливих на конкретному етапі.

Визначення стадії життєвого циклу підприємства дає змогу охарактеризувати внутрішнє середовище підприємства, тобто його цілі, організаційну структуру, методи планування, інвестиційну спрямованість і можливі інвестиційні рішення залежно від стадії життєвого циклу. На етапах народження й ди-

тинства під час створення підприємства показники прибутковості ще недостатньо високі і не можуть бути покладені в основу оцінки. Переважаючу роль на цьому часовому відрізку відіграє ліквідність підприємства, оскільки бізнес, який зароджується, завжди пов'язаний зі значним ризиком.

На етапі юності і ранньої зрілості, з погляду менеджерів, найбільше значення має підвищення рентабельності й фінансової стійкості підприємства, оскільки отримуваний прибуток використовується для повернення кредитів і реінвестування. Незважаючи на те, що успішне функціонування бізнесу може продовжуватися значний час, наступним закономірним етапом є остаточна зрілість і старіння, пов'язане із старінням продукції і технології її виробництва, зменшенням попиту і появою нових, більш конкурентоспроможних товарів. Керівництву підприємства важливо своєчасно діагностувати цей етап, використовуючи для цього показники рентабельності. Не менш важливим з погляду діагностики кризи і прийняття рішень про реорганізацію підприємства є також аналіз ліквідності, оскільки зменшення попиту на продукцію підприємства, його нестабільність призводить до дефіциту власного оборотного капіталу і насамперед позначиться на цих показниках.

З метою вибору оптимальних партнерів по бізнесу, постачальників і покупців, потрібно зіставити показники декількох підприємств, які займаються подібним бізнесом, вибрати якнайкращих партнерів з погляду їх фінансової стійкості і прибутковості функціонування, забезпечення умов довгострокової співпраці між ними. Центральне місце в такій оцінці повинні займати показники фінансової стійкості, прибутковості й ділової активності.

Отже, вагові коефіцієнти, що виводяться у формулі (2), повинні враховувати цілі й завдання, які конкретні користувачі ставлять перед аналізом фінансового стану підприємства, що дасть змогу визначитися з пріоритетами в інвестиційній політиці.

Бюджетування фінансової діяльності має бути спрямоване не тільки на з'ясування напрямів залучення грошових коштів, але й на визначення найефективнішого з цих напрямів. Якщо виручка від реалізації товарів, робіт, послуг не зможе задовольнити всі потреби підприємства, то необхідно задіяти такі механізми залучення грошових коштів, як: додаткова емісія пайових і боргових цінних паперів; короткострокові й довгострокові кредити банків; інші позикові кошти; безвідплатна фінансова допомога.

При цьому варто врахувати, що з'являться додаткові фінансові витрати (витрати на випуск цінних паперів, відсотки по кредитах та інших позиках, податок на прибуток тощо), які необхідно взяти до уваги при моніторингу фінансових операцій підприємств малого бізнесу.

Облік фінансової діяльності проводиться відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, при виконанні вимог яких фінансова бухгалтерія надає повну, правдиву і неупереджену інформацію, що дає змогу провести моніторинг всіх процесів фінансово-господарської діяльності, які відбуваються на підприємстві та за його межами в режимі реального часу. Моніторинг повинен проводитися насамперед з метою виявлення впливу чинників на прибуток підприємства, який є основною складовою власного капіталу і характеризує ефективність бізнесу.

$\text{Відхилення величини отриманого прибутку від прогнозного рівня } \Pi_{\phi} - \Pi_{\text{пр}} = (\Pi_{\text{опф}} - \Pi_{\text{оппр}}) + (\Pi_{\text{пф}} - \Pi_{\text{ппр}}) + (\Pi_{\text{фінф}} - \Pi_{\text{фінпр}})$		
$\Downarrow$	$\Downarrow$	$\Downarrow$
<p>Відхилення величини отриманого прибутку від операційної діяльності від прогнозного рівня</p> $\Pi_{\text{опф}} - \Pi_{\text{оппр}} = (\text{Доп}_{\phi} - \text{Воп}_{\phi}) - (\text{Доп}_{\text{пр}} - \text{Воп}_{\text{пр}}) = (\text{Доп}_{\phi} - \text{Доп}_{\text{пр}}) - (\text{Воп}_{\phi} - \text{Воп}_{\text{пр}})$	<p>Відхилення величини отриманого прибутку від інвестиційної діяльності від прогнозного рівня</p> $\Pi_{\text{пф}} - \Pi_{\text{ппр}} = (\text{Дін}_{\phi} - \text{Він}_{\phi}) - (\text{Дін}_{\text{пр}} - \text{Він}_{\text{пр}}) = (\text{Дін}_{\phi} - \text{Дін}_{\text{пр}}) - (\text{Він}_{\phi} - \text{Він}_{\text{пр}})$	<p>Відхилення величини отриманого прибутку від фінансової діяльності від прогнозного рівня</p> $\Pi_{\text{фінф}} - \Pi_{\text{фінпр}} = (\text{Дфін}_{\phi} - \text{Вфін}_{\phi}) - (\text{Дфін}_{\text{пр}} - \text{Вфін}_{\text{пр}}) = (\text{Дфін}_{\phi} - \text{Дфін}_{\text{пр}}) - (\text{Вфін}_{\phi} - \text{Вфін}_{\text{пр}})$
<p>Відхилення доходів від операційної діяльності</p> $(\text{Доп}_{\phi} - \text{Доп}_{\text{пр}})$ <ul style="list-style-type: none"> - внаслідок зміни обсягу реалізованих товарів $\text{ЦРТ}_{\text{оп}} \times (\text{ОРТ}_{\phi} - \text{ОРТ}_{\text{пр}})$ - внаслідок зміни цін на реалізовані товари $(\text{ЦРТ}_{\phi} - \text{ЦРТ}_{\text{пр}}) \times \text{ОРТ}_{\phi}$ - внаслідок структурних зрушень $\text{ДЗ}_{\text{інк}} - \text{ДЗ}$ 	<p>Відхилення доходів від інвестиційної діяльності</p> $(\text{Дін}_{\phi} - \text{Дін}_{\text{пр}})$ <ul style="list-style-type: none"> - внаслідок зміни обсягу інвестицій $k_{\text{ін}} \times (\text{Оін}_{\phi} - \text{Оін}_{\text{пр}})$ - внаслідок зміни доходності інвестицій $(k_{\phi} - k_{\text{пр}}) \times \text{Оін}_{\phi}$ - внаслідок втрати частини здійснених інвестицій або неможливості реалізації частини об'єктів інвестицій $\Delta \text{Оін}$ 	<p>Відхилення доходів від фінансової діяльності</p> $(\text{Дфін}_{\phi} - \text{Дфін}_{\text{пр}})$ <ul style="list-style-type: none"> - внаслідок зміни обсягу отриманих позикових коштів $(\text{Опк}_{\phi} - \text{Опк}_{\text{пр}})$ - внаслідок зміни обсягу коштів від реалізації акцій паїв $(\text{Овк}_{\phi} - \text{Овк}_{\text{пр}})$
<p>Відхилення витрат операційної діяльності</p> $(\text{Воп}_{\phi} - \text{Воп}_{\text{пр}})$ <ul style="list-style-type: none"> - внаслідок зміни обсягів придбаних товарів $\text{ЦТ}_{\text{пр}} \times (\text{ОПТ}_{\phi} - \text{ОПТ}_{\text{пр}})$ - внаслідок зміни цін на придбані товари $(\text{ЦТ}_{\phi} - \text{ЦТ}_{\text{пр}}) \times \text{ОПТ}_{\phi}$ - внаслідок зміни чисельності робітників $\text{ТС}_{\text{пр}} \times (\text{Ч}_{\phi} - \text{Ч}_{\text{пр}})$ - внаслідок зміни тарифних ставок $(\text{ТС}_{\phi} - \text{ТС}_{\text{пр}}) \times \text{Ч}_{\phi}$ - внаслідок невиконання зобов'язань $(\text{КЗ}_{\text{інк}} - \text{КЗ})$ - внаслідок зміни сум податкових платежів $(\text{П}_{\phi} - \text{П}_{\text{пр}})$ 	<p>Відхилення витрат інвестиційної діяльності</p> $(\text{Він}_{\phi} - \text{Він}_{\text{пр}})$ <ul style="list-style-type: none"> - внаслідок зміни обсягу інвестицій $(\text{Оін}_{\phi} - \text{Оін}_{\text{пр}})$ 	<p>Відхилення витрат фінансової діяльності</p> $(\text{Вфін}_{\phi} - \text{Вфін}_{\text{пр}})$ <ul style="list-style-type: none"> - внаслідок зміни обсягу отриманих позикових коштів $\text{Г}_{\text{пр}} \times (\text{Опк}_{\phi} - \text{Опк}_{\text{пр}})$ - внаслідок зміни ставки процента по позиковому капіталу $(\text{Г}_{\phi} - \text{Г}_{\text{пр}}) \times \text{Опк}_{\phi}$ - внаслідок зміни сум виплачених дивідендів $\text{Д}_{\phi} - \text{Д}_{\text{пр}}$

Рис. 2. Модель оцінки впливу різних факторів на відхилення величини прибутку малого підприємства

Провівши моніторинг фінансового результату діяльності малого підприємства, потрібно враховувати, що основним принципом системного управління є управління за відхиленнями. Тому необхідно розробити модель оцінки впливу чинників на відхилення фактичного прибутку від його прогнозного значення. У практиці фінансового аналізу застосовують такі види відхилень:

- 1) абсолютні відхилення, що є різницею фактичних і прогнозних значень показника;
- 2) відносні відхилення, що розраховуються відносно інших показників і вимірюються у відсотках;
- 3) селективні відхилення, що використовуються для зіставлення підконтрольних величин у часовому розрізі, наприклад не з попереднім періодом, а з аналогічним періодом минулого року;
- 4) кумулятивні відхилення – це відхилення величин, розрахованих кумулятивним методом (наростаючим підсумком). При цьому проводиться дослідження відхилень, наприклад, не за декаду, а наростаючим підсумком з початку місяця або кварталу (року). Розрахунок кумулятивних відхилень дає змогу нівелювати випадкові відхилення показників діяльності на короткостроковому проміжку часу.

Автори розробили модель оцінки впливу різних чинників на відхилення отриманого прибутку від різних видів діяльності від прогнозного рівня, яку представлено на рис. 2.

У цій моделі використовують такі позначення: Π_{ϕ} , $\Pi_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення прибутку відповідно; Д_{ϕ} , $\text{Д}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення доходів відповідно; В_{ϕ} , $\text{В}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення витрат відповідно; $\text{Д}_{\text{опф}}$, $\text{Д}_{\text{оппр}}$ – фактичне і прогнозне значення доходів від операційної діяльності відповідно; ОРТ_{ϕ} , $\text{ОРТ}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення обсягу реалізації товарів відповідно; ЦРТ_{ϕ} , $\text{ЦРТ}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення ціни реалізації товарів відповідно; $\text{ДЗ}_{\text{інк}}$, ДЗ – значення інкасованої дебіторської заборгованості й дебіторської заборгованості, термін інкасації якої закінчився, відповідно; Дін_{ϕ} , $\text{Дін}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення доходів від інвестиційної діяльності відповідно; Оін_{ϕ} , $\text{Оін}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення обсягів інвестування відповідно; k_{ϕ} , $k_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення середньої норми прибутковості інвестицій підприємства відповідно; $\Delta \text{Оін}$ – різниця між обсягом інвестицій, можливих до реалізації на ринку, і фактично здійснених; Дфін_{ϕ} , $\text{Дфін}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення доходів від фінансової діяльності підприємства відповідно; Опк_{ϕ} , $\text{Опк}_{\text{пр}}$ – обсяги позикового капіталу, фактично залученого підприємством, і прогнозованого до залучення відповідно; Овк_{ϕ} , $\text{Овк}_{\text{пр}}$ – фактичний і прогнозний доходи від реалізації акцій і паїв; Воп_{ϕ} , $\text{Воп}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення витрат операційної діяльності відповідно; ОПТ_{ϕ} , $\text{ОПТ}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення обсягу закупівель товарів відповідно; ЦПТ_{ϕ} , $\text{ЦПТ}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення цін придбаних товарів відповідно; Ч_{ϕ} , $\text{Ч}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення чисельності робітників; ТС_{ϕ} , $\text{ТС}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення тарифних ставок; $\text{КЗ}_{\text{інк}}$, КЗ – значення фактично погашеної кредиторської заборгованості і кредиторської заборгованості, термін погашення якої закінчився; Т_{ϕ} , $\text{Т}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення сум податкових і інших обов'язкових платежів; Він_{ϕ} , $\text{Він}_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення витрат інвес-

тиційної діяльності; $O_{\text{інф}}$, $O_{\text{інпр}}$ – фактичний і прогнозований обсяг здійснених підприємством інвестицій; $V_{\text{фінф}}$, $V_{\text{фінпр}}$ – фактичне і прогнозне значення витрат фінансової діяльності; $O_{\text{пкф}}$, $O_{\text{пкпр}}$ – фактичне і прогнозне значення позикових коштів підприємства відповідно; $r_{\text{ф}}$, $r_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення середньої ставки відсотка по позиковому капіталу; $D_{\text{ф}}$, $D_{\text{пр}}$ – фактичне і прогнозне значення сум дивідендних виплат.

Авторська модель оцінки впливу різних чинників на відхилення прибутку заснована на прямому методі розрахунку її величини. Відповідно відхилення фактичного прибутку від прогнозованої величини ($\Pi_{\text{ф}} - \Pi_{\text{пр}}$) може бути викликано відхиленням реальної величини доходів від прогнозованої ($D_{\text{ф}} - D_{\text{пр}}$) або реальних витрат від їх прогнозованої величини ($V_{\text{ф}} - V_{\text{пр}}$). Зміна фактичної величини прибутку, порівняно з прогнозованою, може бути викликана відхиленнями прибутку від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності підприємства.

Відхилення отриманого прибутку від операційної діяльності від прогнозованого значення може зумовлюватися зміною поточних надходжень виручки від реалізації (що, своєю чергою, може бути обумовлене відхиленнями фактичного обсягу реалізації і фактичних цін реалізації від прогнозованих значень) або зміною сум дебіторської заборгованості, що інкасується, а також зміною величини операційних витрат. Зміна витрат операційної діяльності підприємства може бути обумовлена зміною обсягу закупівель товару, цін на них; зміною чисельності робітників і тарифних ставок, а також внаслідок відхилень фактичних сум платежів, пов'язаних із погашенням кредиторської заборгованості, від прогнозних. Зміна сум податкових та інших обов'язкових платежів підприємства також належить до відхилень витрат операційної діяльності.

Зміна фактичного прибутку від інвестиційної діяльності, порівняно з прогнозованою, може бути спричинена недоотриманням коштів у вигляді відсотків, дивідендів та інших доходів на вкладений капітал, а також внаслідок неможливості реалізації об'єктів фінансового і реального інвестування за певними цінами. Відхилення фактичних витрат інвестиційної діяльності від прогнозних показників обумовлюється зміною сум коштів, спрямованих на здійснення реальних і фінансових інвестицій підприємства.

Зміна отриманого прибутку від фінансової діяльності може бути викликана зміною надходжень від отриманих кредитів і позик, а також зміною обсягу власного капіталу сформованого із зовнішніх джерел. Зміна фактичних витрат фінансової діяльності підприємства відносно до прогнозних може бути викликана відхиленням обсягу фактично отриманих кредитів і позик від прогнозованої величини, зміною ставки відсотка по кредитних ресурсах, достроковим або відстроченим погашенням основної заборгованості, а також відхиленнями величини фактично виплачених дивідендів від прогнозованого рівня.

Усі перераховані показники, що впливають на зміну величини прибутку, самі залежать від великої кількості причин і чинників. Тому доцільно сформувати систему пріоритетів у процесі моніторингу фінансових результатів, відхилень їх фактичної величини від прогнозованої. Зрозуміло, що показником першого ступеня пріоритетності є зміна самого підконтрольного показника – прибутку малого підприємства. Пріоритетами другого порядку є відхилення фактичних

значень прибутку підприємства від прогнозних. Пріоритетами третього порядку виступають зміна доходів і витрат операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства. Пріоритетами четвертого порядку виступають чинники, які визначили відхилення фактичних доходів і витрат операційної, інвестиційної, фінансової діяльності від прогнозних значень.

Висновки. Отже, модель управління фінансовою діяльністю малого підприємства повинна включати бюджетування, облік фактичних показників і моніторинг та давати підстави для аналізу відхилень фактичних даних від запланованих. Впровадження запропонованої моделі дасть змогу не тільки своєчасно отримувати інформацію про фінансові процеси, але й оперативно використовувати її під час прийняття управлінських рішень.

Література

1. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: наказ Агентства з питань запобігання банкрутству від 23.11.1998 р., № 22 // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 1998. – № 7. – С. 18-28.
2. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій: наказ Агентства з питань запобігання банкрутства підприємств та організацій від 27.06.1997 р., № 81. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

Сердюк В.Н., Акаєва Т.Ш. Комплекс ключевых инструментов управления финансовой деятельностью малого предприятия

Разработан механизм управления финансовой деятельностью малых предприятий на основе предложенного комплекса ключевых инструментов управления "бюджетирование – учет – мониторинг", что позволяет обеспечить успешное функционирование предприятий путем согласования этих инструментов для принятия оптимальных вариантов оперативных, тактических и стратегических управленческих решений.

Ключевые слова: управление, бюджетирование, учет, мониторинг, финансовая деятельность, малые предприятия.

Serdiuk V.N., Akaieva T.S. A set of key financial management tools small business

The mechanism of financial management of small businesses based on the proposed complex key management tools "budgeting-accounting-monitoring" that allows for the successful operation of enterprises by aligning these tools for making the best options for operational, tactical and strategic management decisions.

Keywords: management, budgeting, accounting, monitoring, finance, small business.

УДК 631.11:338.24

Аспір. Т.Т. Гачек¹ – Львівський НУ ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького

ФОРМИ І МЕТОДИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Внаслідок проведеного дослідження деталізовано форми і методи впливу держави на розвиток малого бізнесу в Україні. Виявлено вади в організації вітчизняного механізму державної підтримки створення та функціонування малих підприємницьких структур. Запропоновано перспективні напрями державного сприяння розвитку малого бізнесу.

¹ Наук. керівник: доц. С.І. Поперечний, канд. екон. наук